

Karczmarz, Grzegorz / Kurkowski, Jarosław

Posiedzenia naukowe Zakładu Historii Nauk Społecznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 33/1, 244-246

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

K. Bartnicka, prof. A. Grabski, prof. J. Miąso, doc. D. Molenda, prof. J. Pietrzak-Pawłowska, ale także inni: prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa, prof. E. Olszewski, prof. A. Wiślicki. Ich głosy sugerowały potrzebę bardziej syntetycznego ujęcia ewolucji dyscypliny jako takiej, jej zastosowań (m.in. nauczania), a także szerszego oddziaływania społecznego (np. przez sekcję ochrony zabytków; techniki; z wiodącą rolą w tym względzie M. Radwana w okresie międzywojennym). Zwrócono uwagę na ewolucję metod pracy historyka nauki i techniki oraz stale rosnące zapotrzebowanie społeczne (m.in. jubileusze: M. Kopernika, S. Staszica, braci Sniadeckich).

Stwierdzono ponadto, że w okresie powojennym historia nauki dla wielu „czystych” historyków stała się niejako odskocznią od pracy w niebezpiecznej (zwłaszcza w czasach kultu jednostki) historii politycznej. Tym przede wszystkim tłumaczyć należy nagły wzrost zainteresowania dyscypliną, zwłaszcza w czasie I Kongresu Nauki Polskiej (głosy prof. Grabskiego i prof. E. Olszewskiego).

Wyjaśniono także sprawę historiografii, z której tylko niektóre opracowania (m.in. szkoły prof. M. H. Serejskiego) mogą stanowić przedmiot zainteresowania Autora analizowanego opracowania.

Większość głosów dyskutantów, jak to zaznaczono, dotyczyła spraw szczegółowych. O właściwe potraktowanie reprezentowanych przez siebie dyscyplin upomnieli się: prof. J. Broda — leśnictwo, prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa — nauki społeczne (w kontekście historii kultury), prof. E. Olszewski — szkolnictwo techniczne i zabytki techniki oraz nauki społeczne, prof. A. Wiślicki — metody badań nad historią różnych kierunków nauki i techniki, prof. R. Mierzecki i dr H. Lichocka — chemia, mgr W. Grębecka — źródła do dziejów nauk biologicznych oraz literatura przekładana (np. ona jedna uważała, że reprezentowany przez nią kierunek został właściwie przedstawiony w opracowaniu), prof. A. Abramowicz — archeologia, prof. T. Nowak — historia wojskowości, doc. K. Bartnicka — oświata. O brakach m.in. z historii astronomii, chemii, fizyki i medycyny, a także nauk rolniczych mówił obszerniej doc. Różewicz.

Do głosów w dyskusji ustosunkował się dr Arendarski.

Mimo specjalnych okoliczności (ostatnie w kadencji posiedzenie Komitetu) o wartości spotkania decydował całkowicie roboczy charakter obrad. Spojrzenie na dzieje historii nauki i techniki w latach 1919—1951 w Polsce było w pewnym stopniu także wynikiem podsumowania prac wielu członków Komitetu, a w tym przede wszystkim prof. I. Stasiewicz Jasiukowej i doc. J. Różewicza.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

INSTYTUT HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI PAN

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH

1.

Dnia 24 kwietnia 1987 r. odbyło się zebranie naukowe Zakładu Historii Nauk Społecznych, na którym p. Andrzej Biernacki przedstawił referat pt. *Zygmunt Lubicz-Zaleski. W trzydziestolecie śmierci*.

Na podstawie źródeł archiwalnych prelegent omówił młodzieńczą działalność Lubicz-Zaleskiego w organizacjach oświatowych (Uniwersytet Latający) i niepo-

dległościowych („Zet”, „Centralizacja”) w Warszawie; następnie — publicystykę i wykłady w Paryżu (1914—1926) w Szkole Języków Wschodnich i na Sorbonie; prace w charakterze delegata Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Paryżu (od 1925 r.); historię i przebieg doktoratu w Uniwersytecie Jagiellońskim (1926) za pracę *Dzieło i twórca* (1913), wcześniej nagrodzoną przez Kasę im. Mianowskiego, habilitację (1929) i profesurę tytularną w Uniwersytecie Warszawskim oraz redagowanie „Życia Sztuki” (wyszły 4 tomy w latach 1934—1939).

Rola Zygmunta Lubicz-Zaleskiego jako krytyka literackiego, zasłużonego na polu komparatystyki oraz jako publicysty (artykuły m.in. w „Życiu Sztuki”, „Kurierze Warszawskim”, „Przeglądzie Współczesnym”) zaprezentowana została tylko ogólnie. Prelegent poświęcił więcej uwagi działalności Lubicz-Zaleskiego w okresie II wojny światowej: jako dyrektora polskiego gimnazjum im. Norwida we Francji i jego tam roli w cywilnym ruchu oporu; pracy oświatowej w obozie w Buchenwaldzie; w 1945 r. decyzji pozostania na emigracji. Omówiona została pokrótce powojenna publicystyka historyczno-literacka Lubicz-Zaleskiego; krótkiej charakterystyki doczekała się także jego twórczość krytyczno-literacka. Prelegent zwrócił uwagę na artykuły (gł. wspomnieniowe, jak np. o Stanisławie Michalskim), które pozostały w archiwum prywatnym autora. Mówił też o dokonaniach Zaleskiego na polu klasycyzującej i symbolicznej poezji oraz dramatu.

W dyskusji, która wywiązała się po wygłoszeniu referatu, prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa zwróciła uwagę na bardzo interesujący sposób, w jaki postać Zygmunta Lubicz-Zaleskiego zaprezentowana została na tle współczesnych mu czasów i zdarzeń. Mówiła także o konieczności patrzenia na historię nauki na tle historii kultury, Prof. Zdzisław Libera podzielił się z zebranymi własnymi spostrzeżeniami związanymi z sylwetką Lubicz-Zaleskiego. Zwrócił uwagę na nieznaną jemu dziś jego dorobek w zakresie teorii badań literackich, studiów nad neoromantyzmem i nad pisarzami „zapomnianymi”, rozpraw z zakresu teorii wymowy, wreszcie prac z literatury porównawczej.

Grzegorz Karczmarsz
(Warszawa)

2.

Dnia 29 maja 1987 r. podczas zebrania naukowego ZHNS, któremu przewodniczyła prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, mgr Paweł Komorowski wygłosił referat pt. *Ujęcia historii powszechnej w książkach szkolnych czasów stanisławowskich*. Referent skoncentrował się na trzech głównych zagadnieniach: stosunku autorów do problematyki ustroju, władzy, monarchy; związku historii i geografii; umoralniania i upolityczniania ówczesnego społeczeństwa poprzez upowszechnianie wiedzy z historii powszechnej. Za jedną z najistotniejszych tez referatu należy uznać wyrażony w nim pogląd, iż cele zamierzonego przez autorów podręczników historii czasów stanisławowskich oddziaływania na świadomość społeczną rozumiane były przez nich odmiennie niż pojmował je tzw. dydaktyzm sarmacki. Dla zilustrowania tej tezy P. Komorowski szczegółowo przedstawił propagowane w omawianych książkach szkolnych poglądy na ideał władcy, wzorcowy model ustroju, instytucji państwowych i prawa.

W dyskusji nad referatem głos zabierali prof. dr I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. dr I. Łossowska, doc. dr J. Różewicz, dr F. Bronowski, dr L. Gruszczyński, mgr W. Grębecka, mgr J. Kurkowski, mgr K. Puchowski.

Prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa wyraziła pogląd, że przecież specyfika podręczników polega na tym, że są one z natury rzeczy eklektyczne. Taka była konwencja epoki nie tylko zresztą względem książek szkolnych. Doc. J. Różewicz dodał, że w Polsce podręczniki, pisane przez zawodowych badaczy, pojawiły się późno.

Drugi wątek dyskusji wiązał się z różnicami i podobieństwami w działalności oraz poglądach pijarów i jezuitów. Dr. F. Bronowski podkreślał konieczność rozgraniczania stanowiska przedstawicieli tych dwóch zakonów wobec problematyki polityczno-ustrojowej. Mgr K. Puchowski zauważył jednak, że już w latach czterdziestych XVIII wieku zestaw lektur zalecanych w kolegiach jezuickich był zbieżny z listą lektur opracowaną przez Stanisława Konarskiego. Prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa — popierając stanowisko K. Puchowskiego — przywoływała przykłady z działalności KEN, aby dowieść podobieństwa postaw członków obu zakonów.

Dr L. Gruszczyński postulował rozszerzenie badań na publicystykę tego okresu, zawierającą wiele ciekawego materiału do badań nad ówczesnym pojmowaniem i wykorzystywaniem historii powszechnej.

Mgr P. Komorowski, odpowiadając na powyższe uwagi, podkreślił, że publicystyka będzie kolejnym obiektem jego badań. Zwrócił on także uwagę, że o ile ujęcie historii Polski na rzeczywiście bogatą literaturę, to jednak o historii powszechnej w takim aspekcie dotychczas prawie nie pisano. Zagadnienia stosunku do warsztatu badawczego historyka, do prawdy historycznej — zdaniem referenta — nie mogą być badane na podstawie podręczników szkolnych zwłaszcza że, jak już podkreślano wcześniej w dyskusji, pisane były one nie przez historyków-badaczy. Uczniom kolegów wiedza na ten temat nie była zupełnie potrzebna. Mgr P. Komorowski stwierdził, że przez dydaktyzm rozumiał w referacie umolnienie i upolitycznienie.

Jarosław Kurkowski
(Warszawa)

SPRAWOZDANIE Z ZEBRANIA PRACOWNI BADAŃ NAD POCZĄTKIEM MYŚLI SPOŁECZNEJ

Dnia 5 V 1987 r. odbyło się zebranie Zespołu Badań nad Retoryką XV w., któremu przewodniczyła doc. dr hab. Małgorzata Frankowska-Terlecka. Referat pt. „*Modus sermonis: sztuka i technika przekazywania prawdy przez kontestatorów Średniowiecza*” wygłosił prof. dr Romolo Cegna.

We wstępie referatu Profesor przedstawił analizę pojęć z zakresu obejmującego tematykę referatu, po czym omówił rolę i znaczenie słowa dla przedstawicieli herezji: albigensów, waldensów, husytów. Następnie zaprezentował postacie kontestatorów charakterystyczne dla poszczególnych nurtów herezji, ich walkę o swobodę działalności kaznodziejskiej, ich próby budowania „Kościoła słowa”. Ukazał także potęgę słowa w ustach reformatorów (na przykładzie trybuna ludowego — Coli di Rienzo), ich moc porywania za sobą tłumów w bezpośrednim kontakcie (słowo mówione) oraz utratę znaczenia, jeżeli nastąpiło odsunięcie od działalności publicznej.

W dalszej części referatu omówiono rewolucję taborytów i podstawowy jej problem — walkę o prawdę słów, o ważność każdego słowa, a także o używanie języka prostego, nieozdobnego.

Z kolei przedstawiono wpływ pism Simone dei Fidati di Cascia — sięgający nawet Pragi) w bibliotece Uniwersytetu Karola zachowało się osiem kodeksów) oraz Mikołaja z Drezna — a także obecność w ich traktatach akcentów humanistycznych.